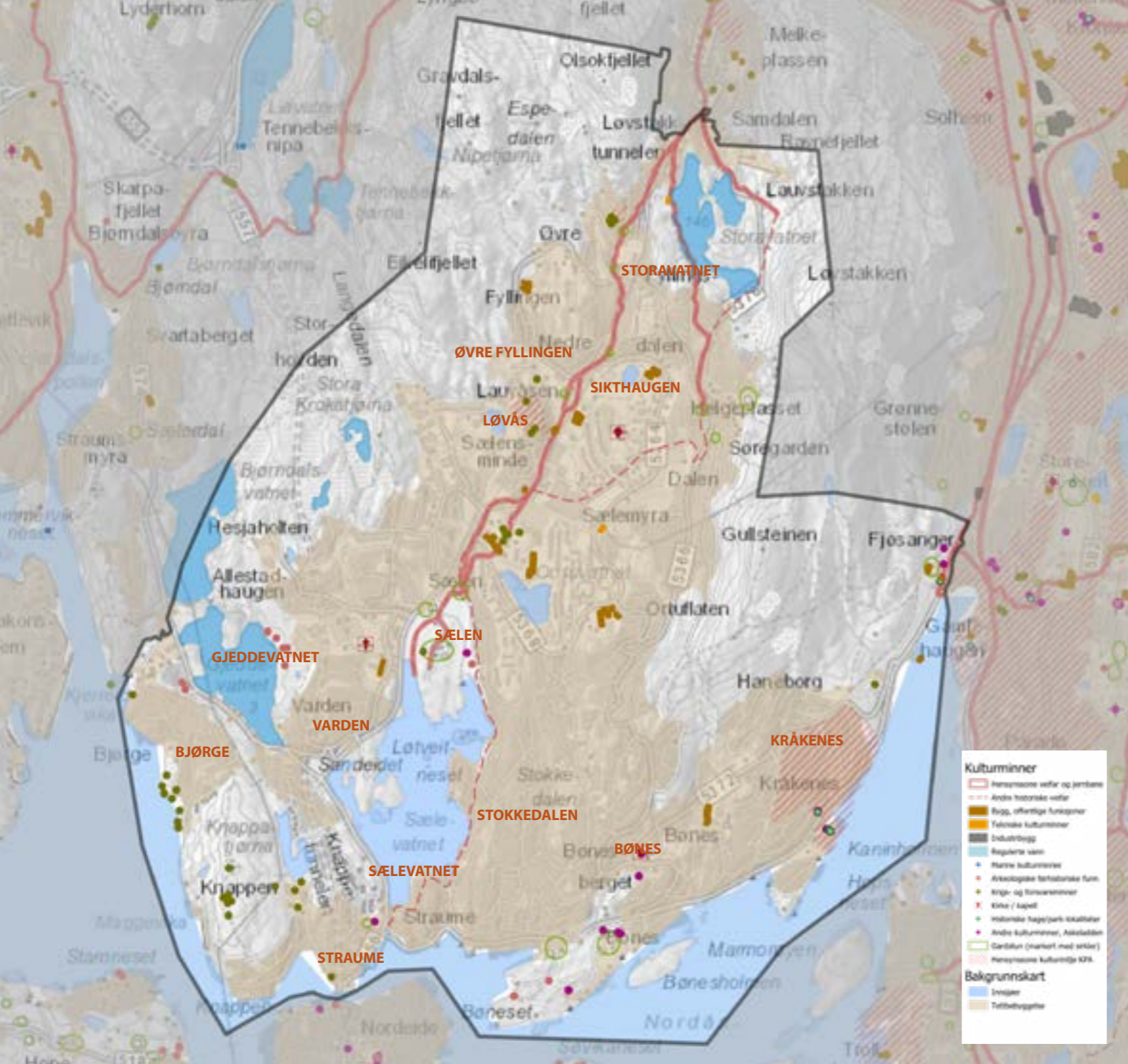


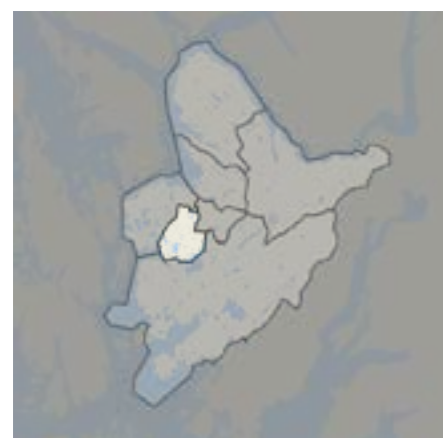


FYLLINGSDALEN





Bydelskart over Fyllingsdalen. Kartet viser bydelsens utstrekning med markerte hensynssoner og temavise markeringer over kulturminner og bebyggelse. Kartet er ikke i målestokk og må leses som en illustrasjon. Fullstendig versjon kan ses digitalt her: xxxxxxxxxxxxxx



Kartene er under kontinuerlig utvikling og er ikke uttømmende, feil og manglende informasjon vil derfor forekomme. Hovedkildene er Byantikvarens ulike arkiv og Riksantikvarens kulturminnedatabase Askeladden.no.

Lenke til det digitale Kulturmiljøkartet:
[Kulturmiljøkart](#)

Lenke til kartfortelling:
[Kartfortelling](#)



Fyllingsdalen. Den grønne dalen i 1931, før den nye drabantbyen. Lovås gård, bruk nummer 1, ses til venstre i bildet. Våningshuset fra 1790 er fortsatt bevart.

FYLLINGSDALEN

Landskap og historisk utvikling

Fyllingsdalen hørte tidligere til Fana kommune, og ble innlemmet i Bergen kommune i 1955. Innlemmelsen var blant annet motivert av behov for byggeland i Bergen, og jordbruksarealene som lå i midten av dalen på forholdsvis flatt terreng egnet seg godt som et fremtidig sentrumsområde i dalen. Helt frem til 1960-tallet fremstod Fyllingsdalen som et jordbrukslandskap med spredt gårdsbebyggelse. Bønes ble innlemmet i Bergen sammen med gamle Fana i 1972 og ble en del av Fyllingsdalen bydel i 2000.

Det finnes spor etter forhistorisk bosetning i det som i dag er Fyllingsdalen bydel, men funnene fra forhistorisk tid er få. Det er nærliggende å tro at aktiviteten i området har vært vesentlig større enn det mengden av funn antyder. Siden området i dag er tett utbygget er muligheten for å gjøre nye funn begrenset.

Helt frem til 1960-tallet fremstod Fyllingsdalen som et jordbrukslandskap med spredt gårdsbebyggelse knyttet til bruk under matrikkelgårdene Tjønne, Øvre Fyllingen, Nedre Fyllingen, Helgeplassen, Sælen, Bjørge, Knappen, Straume og Bønes. Det er i dag få bevarte helhetlige bebyggelsesstrukturer etter gårdsdriften i Fyllingsdalen. Tunet med innmark etter Lauvås som var et bruk under hovedgården Nedre Fyllingen, og Sælen gård med kjerreveier og innmark, er unntakene. Sælen kan ha blitt ryddet allerede i folkevandringstiden omkring 400 e.kr, og er trolig

§ 35.5 Hensynssone bevaring kulturmiljø (570) i Fyllingsdalen:

Kulturmiljø og historisk bebyggelse skal sikres og ivaretas. De karakteristiske trekkene ved bebyggelse, bebyggelsesstruktur og kulturlandskap definerer områder og gir det særpreg. Det skal derfor tas spesielle hensyn til dette ved søknad om tiltak og endret arealbruk.

- **Kråkenes**
- **Historiske ferdselsårer**

Utfyllende retningslinjer til de enkelte hensynssonene fremgår av «Utfyllende informasjon til hensynssoner for bevaring av kulturmiljø», vedlegg 4 til KPA2018



Illustrasjon: Forslag til bebyggelsesplan for Fyllingsdalen sentrale deler, datert 27.1.1963. Strukturene for bebyggelse og grønne fellesarealer er gjenkjennelige i dag.

den eldste gården i Fyllingsdalen. Sælen var en av de største gårdene i Bergensområdet i eldre tider, og var fra 1680 til 1857 en av de flotteste lystgårdene i Hordaland. Bygningene på Sælen gård er i dag stort sett av nyere dato, men det frodige, grønne og åpne kulturlandskapet som ble dannet rundt gården er bevart den dag i dag.

Det best helhetlig bevarte bruket inkludert gårdsbygninger i Fyllingsdalen er imidlertid Løvås/Lauvås som ble skilt ut fra Nedre Fyllingen hovedgård som ett av fire gårdsbruk. Her er våningshus fra 1790 og kårhus fra 1912 bevart i tillegg til bakkemurer, oppmurte stier, kjerreveier og allé-beplantning langs gårdsveien. Øvrige vitnesbyrd om den eldre gårdsbebyggelsen i Fyllingsdalen består av mer løsrevne fragmenter.

Ferdsel og knutepunkt

Den eldste kjente veien gjennom Fyllingsdalen, er veien fra Damsgård til Sælen. Den eldste kartfestede traseen er fra 1770-årene, og er der definert som en ride- og gangvei. Veinettet som sees på gamle kart viser at ferdselen gikk mellom de viktigste gårdene som gjerne lå langs vassdraget i bunnen av dalen i nord-sørlig retning. Traseen Fyllingsdalsveien - Folke Bernadottes vei - Hjalmar Brantings vei - Fyllingsdalsveien følger altså i stor grad den historiske veitraseen igjennom Fyllingsdalen. Denne kontinuiteten i trasevalg og den omfattende bebyggelsen langs veien har ført til at det meste av rester etter gamle veifar er borte.

Fyllingsdalen ble bygget som en drabantby etter internasjonale forbilder. En drabantby skal være selvforsynt, men også ha en lettvin og rask tilkomst til byen. Fyllingsdalens særpreg i dag har i hovedsak sin opprinnelse i de planleggingsgrep som ble gjort av generalplankontoret og byplankontoret i Bergen kommune mot slutten av 1950-årene og 1960-årene. Bydelen ble da totalplanlagt med utgangspunkt i en disposisjonsplan med et bydelssenter i midten av dalen. (Oasen). Disposisjonsplanen la opp veinettet for Fyllingsdalen og forbindelsen til byen. Puddefjordsbroen åpnet i 1956 og Løvestakk tunellen åpnet i 1968. Dermed var en forbindelsen mellom sentrum og Fyllingsdalen adskillig raskere og utbyggingen skjøt fart.

Med utgangspunkt i disposisjonsplanen ble det i 1962 også utarbeidet en parkplan som skulle knytte sammen boligområdene i Fyllingsdalens sentrale deler, med omkringliggende fjell- og skogsområder. Ved å lage fem såkalte «parkveier» eller «parkstriper» supplerte man det interne gangveisystemet mellom blokkbebyggelsen med grønne bilfrie korridorer til skolene og ut i turområdene på Løvestakken og Kanadaskogen. Skolene ble plassert nær disse parkveiene slik at barn kunne komme seg til og fra skolen uten å ferdes i trafikken. Av parkveiene/ parkstriperne er de som fører gjennom Sikthaugen og Lillehatten borettslag bevart med mindre forandringer og utgjør viktige særtrekk ved disse kulturmiljøene. De tre andre ble ikke realisert slik disposisjonsplanen la opp til.

Byutvikling og bebyggelsesstruktur

Fyllingsdalens særpreg i dag har i hovedsak sin opprinnelse i de planleggingsgrep som ble gjort av generalplankontoret og byplankontoret i Bergen kommune mot slutten av 1950-årene og 1960-årene. I tilbakeblikk ser en av bydelen faktisk i stor grad ble utbygget i samsvar med disposisjonsplanens hovedgrep. Det som gjør bygningsmiljøene i bydelen til interessante kulturmiljøer fra vår nære fortid, er særlig den tydelige sammenhengen mellom helhetlig planlegging, landskapstilpasset bebyggelse, og boligbygging basert på ferdighus og elementbygg som frem til 1960-tallet ennå var relativt lite utbredt i Bergen.

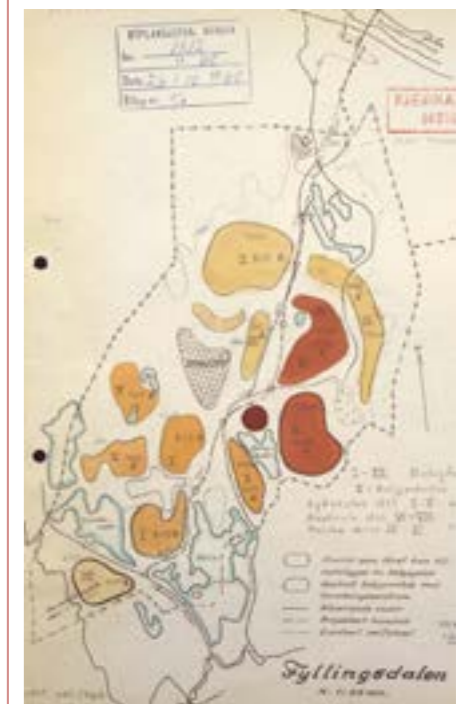
Utviklingen av Fyllingsdalen som Bergens første totalplanlagte drabantby foregikk på tre plannivåer i tiden mellom 1955 og 1975; generalplanen for Bergen (1957), disposisjonsplanen for Fyllingsdalen (1962-63) og de mer detaljerte regulerings- og bebyggelsesplaner i de enkelte boligområder som ble bygget ut.



Den eldste kartfestede traseen mellom Damsgård og Sælen. Her fra området ved øvre Fyllingen gård. De gamle gårdsbygningene er viktig å bevare som historiefortellende elementer i kulturmiljøet.



Gården Sælen er trolig den eldste gården i Fyllingsdalen. Her fra Vestre Sælen, bruk nummer 1, våningshus fra 1860.



Illustrasjon av disposisjonsplan for Fyllingsdalens sentrale deler fra 1960. Denne la opp til en feltutbygging og en varierende grad av boligtypologi og boligtetthet i Fyllingsdalen.



1.



2.



3.



4.



5.

1. Varden under utbygging i 1964. Variert fargebruk og røde teglsteinstak. (Kilde: UIB, Marcus) 2. Sjømennenes borettslag, som ble oppført i 1969-70 etter tegninger av arkitekt Kåre Frølich. 3. Her ses et av de karakteristiske sammenkjedingsprinsipp, både for å utnytte terrenget og for å gi like bo- og utsiktsforhold for hver enhet. 4. Vassteigen borettslag, tegnet av arkitektene Aall og Løkeland i 1970 5. Vestre Sælen gård, med våningshus fra 1932 og løe fra 1927. Det eldste veifaret vi kjenner gikk her fra Sælen og til Damsgård.

Byplanen

Generalplan for Bergenshalvøya og Askøy ble lagt frem i 1957 og det som skilte fra tidligere plan- og reguleringsarbeid i Bergen, var at den var en regionplan som så byutviklingen i sammenheng det reelle bymessige området i tilstøtende omegnskommuner. Et av de aktuelle områdene for boligbygging og nye industriarealer som ble pekt i denne planen var Fyllingsdalen. Generalplanen førte også med seg en ny praksis i byplanleggingen som tydelig kom til uttrykk i arbeidet med Fyllingsdalen. Denne formen for byplanlegging la stor vekt på prinsippet om undersøkelse før plan, og banet vei for en hel mengde analyser av boligbehov, regional befolkningsutvikling, trafikk, industriutvikling o.a. Fyllingsdalen ble som følge av dette gjenstand for ganske dyptgående vitenskapelige analyser, som blant annet pekte på hvilke arealer som var egnet for boligbygging og størrelsen på arealet som var mulig å bebygge.

Disposisjonsplan for Fyllingsdalen la rammene for mer detaljerte og bindende reguleringsplaner og bebyggelsesplaner. Planen har virket strukturerende på bebyggelsesmønsteret i bydelen på ulike måter. Planen tok utgangspunkt i at en skulle dele bebyggelsen inn i høy, middel og lav utnyttelsesgrad og lokalisere dem i henholdsvis sentrale, sydvestre og nordre deler. Regnestykket på antall boenheter var at de sentrale feltene skulle romme 2500 boenheter, sydvestre 3600 og de nordre 1400. Til sammen ble det beregnet at det var plass til 26250 mennesker i Fyllingsdalen ferdig utbygd. Dette reflekteres i dagens bebyggelsesmønster i Fyllingsdalen.

Reguleringsplanene og bebyggelsesplanene er det tredje nivået i Fyllingsdalens byplanhistorie som ble utarbeidet for boligfeltene med utgangspunkt i graden av

NBI-registeret

Riksantikvarens database for historiske byområder.

• Kråkenes

NBI-registeret er en liste over kulturmiljøer i byer og tettsteder i Norge som har nasjonal interesse. Stor aktivitet og utbyggingspress gjør at kulturmiljøene i mange byer er ekstra utsatt for endringer og ødeleggelse. Det vil være et visst handlingsrom for endring og utvikling innenfor NBI-områdene, forutsatt at kvalitetene i disse blir ivaretatt.

Utfyllende informasjon om NBI-områdene:
<http://riksantikvaren.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=43a25b7d4d474f36ade60f9a69e620f0>



Parti fra Sælemyr/Lyshovden bebygget i 1968-69. Ved utbyggingen av såkalte "drabantbyer" på 1960-tallet ble det lagt stor vekt på gode felles uteområder og terrenntilpasset blokkbebyggelse med rasjonelle planløsninger.



1. Fra Kråkenes, helhetlig arkitektonisk og kulturhistorisk viktig miljø. I hovedsak tegnet og planlagt av arkitekt Fredrik Konow Lund. 2. Detalj fra høyblokken oppført i 1968 i Sælemyr borettslag. Bygningen står på betongpilarer, "pilotis", som var et arkitektonisk grep som ble introdusert av den franske byplanleggeren og arkitekten Le Corbusier. Grepet gir frie siktlinjer og mer åpent areal i tettere bystrukturer. Blokken i Sælemyr er, sammen med Rådhuset i Bergen, et sjeldent eksempel på slik formprinsipp i Bergen. 3. Sikthaugen terrasse. Sikthaugen er oppført med parkstripe i forgrunnen og terrassehus som klatrer og er "sakset" i forhold til hverandre. De er fint tilpasset terrenget, kledd i rødt, grønt og blått trepanel. Oppført tidlig 1970-tall.

tetthet og boligtyper feltene imellom, kunne det også være en plan for sammensetningen av boligtyper innad i hvert enkelt felt. Som regel satte en da sammen bebyggelsen ved ulike kombinasjoner av frittliggende småhus, atriumhus, terrassehus, rekkehus, blokker og høyhus. Det ble planlagt i alt 13 boligfelt, og den første reguleringsplanen ble godkjent i 1959 og den siste i 1970.

Bebyggelse

Fyllingsdalen forteller mye om hvordan arkitekturen og bygningshistorien tok en ny retning i etterkrigstiden, mot mer industrialisert byggeri, standardiserte løsninger og et forenklet formspråk. Likevel ble hustyper som atriumhus og terrassehus karakteristiske og nyskapende trekk ved Fyllingsdalens arkitekturhistorie. Et atriumhus har et indre gårdsrom, som regel rektangulært, avskjermet mot naboer eller gate i alle fire retninger. Planformen kan sammenliknes med et rutenett for bondesjakk på 3x3 ruter. Selv om det finnes innslag av atriumhusets planløsning i enkelte rekkehusprosjekt i Fyllingsdalen, er Wergeland borettslag fra 1972-74 det eneste rendyrkede atriumhusområdet som ble bygget i Fyllingsdalen.

Rekkehusbebyggelsen ble også gjenstand for arkitektonisk nytolkning, med flere fine eksempler i sydvestre og nordlige deler av Fyllingsdalen. Et gjennomgående trekk ved all rekkehusbebyggelse som kom til i Fyllingsdalen mellom 1966 og til ca. 1980 er at rekkenes lengde og beliggenhet i forhold til hverandre, modulenes sammenkjedingsprinsipp, og vertikale og horisontale forskyvninger i rekkene ble et vesentlig arkitektonisk og estetisk virkemiddel. Videre ble rekkehusbebyggelsen anlagt slik at en forsøkte å utnytte terrenget og forene gode fellesarealer med private hageflekker og uterom.

Lamellbebyggelsen i Fyllingsdalen forteller om tidens politiske visjon om bedre og sunnere boliger til alle. Med lamellbebyggelse menes lavblokker, høyhus eller punkthus som er gruppert slik at det dannes et felles uterom og grøntområde mellom blokkene. Lamellbebyggelsen skiller seg fra kvartalsstrukturene ved at mellomrommene ble tillagt stor vekt og ble variert ut fra antall blokker, terrengforhold og ut fra hvilke typer blokker som inngikk i det enkelte området. Plasseringen av blokkene i et naturområde med vann og skog rundt var meget typisk for etterkrigstidens idealer.

Videre var planløsningene utformet slik at hver leilighet fikk tilgang til sol og utsikt. Kjøkken og bad er ofte orientert mot nordøst mens oppholdsrommene er orientert mot sydvest ofte med altan og karnapp som vender mot grøntarealene. I Vardeveien ble det bygget fire parallelt oppstilte lavblokker for BOB i 1963-64. Dette var de første blokkene som ble oppført i Fyllingsdalen. Deretter kom tre høyhus i Hesjaholtet i 1966, i Smiberget ble det bygget 24 lavblokker og 2 høyhus mellom 1964-67, og fra 1965 og i årene fremover kom det flere borettslag i sentrale Fyllingsdalen der blokkene ble organisert etter lamellbebyggelsesprinsippet.

Et landemerke for Fyllingsdalens nyere arkitekturhistorie er høyblokken i Sælemyr borettslag. Høyblokken på 13 etasjer og 144 boenheter ble oppført i 1968, tegnet av arkitektene Eyvind Retzius og Svein Bjoland, og konstruert i samarbeid med ingeniørkontoret Einar Helmers Olsen som var bygningsteknisk ansvarlig. Høyblokkens karakteristiske trekk at sokkeletasjen består av et gjennomgående system av pilarer i armert betong – pilotis – som hever bygningen over bakken og frigjør plass under den. Likevel ble det bygget relativt få høyhus i Fyllingsdalen sammenliknet med antallet lavblokker og rekkehus. I alt ble det oppført 16 høyhus i Fyllingsdalen, og de aller fleste av disse ble samlet i to områder utenfor det sentrale Fyllingsdalen, i Løvåsen b/r og Vestlund b/r fra henholdsvis 1970 og 1971.

Utbyggingen av feltene med både lamellbebyggelse og variert småhusbebyggelse fortsatte framover til 1980 tallet og utviklingen kan leses i det arkitektoniske formspråket, fra 1960- og 70-tallets flate tak, enkle geometriske former og rasjonelle romplaner, til 1980-tallets bruk av ulike former og teknikker som f.eks. prefabrikkerte betongelementer. I enkelte av rekkehusområdene som i Løvåsbakken og Lillehatten ser en dessuten en begynnende overgang til postmodernismens formspråk med bruk av asymmetriske takformer og splittmøne med vinduer for overlys. Dette lekne arkitektoniske uttrykket foregriper utviklingen i deler av Bønesområdet som ble bygget ut på 1980-tallet, blant annet Bønesheien med rekkehus med «omvendte» og forskjøvne pulttak.

Enhetlige og kulturhistorisk verdifulle eneboligområder i Fyllingsdalen finnes i dag i hovedsak på Kråkenes, Straume og Stokkedalen. Bygningsmiljøet og villaarkitekturen her er en arv fra Fana kommune som lenge prioriterte utbygging av eneboligområder. I 1972 ble disse områdene en del av Bergen kommune og med gjeldende administrative inndelingen en del av Fyllingsdalen bydel.

Kråkenes ble utskilt som egen gård fra Fjøsanger i 1809, og kort etter ble hovedhuset Sophies Minde oppført som et lysthus. Gården ble delt i Øvre og Nedre Kråkenes i 1847, og i 1880-årene ble de første villatomtene utskilt. Fra 1930-tallet ble området bebygget med villaer tegnet av arkitekt Frederik Konow Lund, en fremtredende representant for arkitekturretningen, Bergensskolen. Et av de mest fremtredende trekkene ved Konow Lunds villaarkitektur på Kråkenes, er et gjennomarbeidet samspill mellom hus, hage, landskap og topografi. Han lar arkitekturen spille på lag med omgivelsene, og formgir husene ved å la dem følge landskapet. Konow Lund eide og utparsellerte tomtene selv, slik at landskap, hager og bygninger er nøye samstemt i hele området.



Kråkenes: Bygningstiljøet skiller seg ut som et helhetlig boligområde som viser arkitekt Frederik Konow Lunds arkitektur i sammenheng og utvikling. Bebyggelsen har høy arkitektonisk verdi og viser samspill mellom bygningers form, materialbruk, terreng og landskap. Området er av nasjonal interesse.



HISTORISK IDENTITET OG SÆRPREG

kulturminneverdier i bydelene: I hovedsak har Fyllingsdalen bevarte kulturminner og kulturmiljøer som er knyttet til etterkrigstidens byvekst og håndteringen av den gjennom storskala-planlegging og styrt utbygging av såkalte «satellitbyer» eller «drabantbyer». Fyllingsdalen er den første rene satellittbyen i Bergen, som på 1960- og 70-tallet ble utbygget konsistent og med høyest kvalitet etter tidens by-ideal. I dag fremstår Fyllingsdalens som et svært helhetlig by- og bomiljø hvor planer og arkitektur fra denne tiden fremdeles er i varetatt og utgjør identitetsbærende trekk på stedet, samtidig som Fyllingsdalen som jordbrukslandskap med spredt gårdsbebyggelse også er synlig og lesbare strukturer blant bebyggelse og landskap.

Hva er konsekvensen for kulturminnene og kulturmiljøene ved utvikling og endring? Hva er viktig å ta vare på?

Formålet med områdekapittelet for Fyllingsdalen er å kartlegge de verdifulle kulturminneverdiene i bydelene, på et overordnet nivå, og gi føringer for videre utvikling som vil ivareta disse verdiene. Disse føringene er forankret i vedtatt Kulturminnestrategi. (Kulturminnestrategi, del 1 Kulturminneplan for Bergen, vedtatt i Bergen bystyre 19.06.2019)

FØRINGER FOR VIDERE UTVIKLING

- **Eldre gårdstun:** Gjenværende gårdsbebyggelse i Fyllingsdalen er viktige kulturminner fra før drabantbyens tid. Her er det i noen grad et arealpotensiale som setter områdene under utbyggingspress. Gårdene med tilhørende strukturer bør bevares for fremtiden fordi kulturminner fra det eldre jordbrukslandskapet i bydelen er sjeldne. Spesielt gjelder dette Sælen gård, og delvis gjenværende strukturer etter Lauvås gård. Det er viktig å ivareta de historiske bygningene med autentiske bygningsdeler, byggeskikk, konstruksjoner, materialer og arkitektoniske kvaliteter jf. Kulturminnestrategiens pkt. **5.0**. *I Bergen skal innsatsen styrkes for å verne om og sikre vår kulturarv, og underpunkt 5.5: Dette gjør vi ved å bevare, reparere og gjenskape opprinnelige bygningsdetaljer med gode håndverk- og materialkvaliteter, og la historisk fargebruk være førende ved fargevalg.*
- **Enebolig- og villaarkitektur:** Bygningstiljøet på Kråkenes med villaarkitektur i hovedsak tegnet av arkitekt Konow Lund skiller seg ut som et av de mest helhetlige bygningstiljøene som viser Bergenskolen arkitektur. Bergenskolen arkitektur videreførte vestlandske byggetradisjoner, som bruk av skifer, gråsteinsmurer og liggende panel. Området særegent og preges av gjennomgående høy kvalitet på arkitektur med god terrengtilpasning. Karakteren er gjennomgående og må ivaretas og styrkes ved eventuell endring og innpassing av nybygg. Området omfattes av Riksantikvarens register Nasjonale interesser i by (NBI-område) og er regulert til bevaring med egne bestemmelser jf. Kulturminnestrategiens pkt. **5.0**. *I Bergen skal innsatsen styrkes for å verne om og sikre vår kulturarv, og underpunkt 5.1: Dette gjør vi ved å optimalisere og bruke hensynssoner og bestemmelser på alle plannivå for å sikre kulturarven formelt vern (...).*
- **De grønne fellesarealene, blokk- og lamellbebyggelse:** Lamellbebyggelsen i Fyllingsdalen er godt bevart mht. bebyggelsesstruktur og åpne rom mellom blokkene. Lamellbebyggelsen tydelig uttrykk for etterkrigstidens program om å gi alle tilgang til lys, luft og sol. Grøntkorridorene med gangveiene og samsillet mellom bygninger, terreng og grønne fellesanlegg er i hovedsak godt bevart og danner

særtrekk som må bevares. Ved utvikling og fortetting i disse området er det viktig å identifisere plangrepet og videreføre disse kvalitetene jf. Kulturminnestrategiens pkt. **3.0**. *I Bergen kommune skal forvaltning av kulturminner baseres på kunnskap og forståelse, og underpunkt 5.5: Dette gjør vi ved å kartlegge og identifisere kulturminner tidlig i plan- og byggeprosesser, og legge kunnskapen til grunn for planlegging og beslutning.*

- **Eksperimentell rekkehusarkitektur:** Fyllingsdalens har Bergens bredeste og mest varierte eksempler på moderne eksperimentell rekkehusarkitektur fra 1960- og 1970-tallet. Bruken av hustyper som atriumhus og terrassehus er et karakteristisk nyskapende trekk ved Fyllingsdalens arkitekturhistorie som har kulturhistorisk verdi og må bevares jf. Kulturminnestrategiens pkt. **1.0**. *I Bergen skal vern av kulturminneverdier sikre kvalitet, identitet og særpreg i byutviklingen og underpunkt 1.2. Dette gjør vi ved å ivareta viktige strukturer som vei, eiendoms- og tomtestrukturer og forholdet mellom hus og hage, Pkt. 1.3. Ivareta eksisterende bygninger og bygningstiljø i fortetningsområder og la typologi, form og materialitet i det eksisterende være førende for nye tiltak Pkt. 1.4. Dette gjør vi ved å videreføre overordnet karakter, sammenheng og struktur og la ny bebyggelse harmonere med omgivelsene. Pkt. 1.5. Dette gjør vi ved å la karakteristisk og stedegen materialbruk, skala, form og struktur være førende ved tiltak og områdeutvikling.*

- **Krigsminner:** Krigsminnene er i dag ofte fragmenterte og godt skjult. Kartlegging og registrering av gjenværende krigsminner er viktig for å beskytte kildetilfang, og for å sikre fremtidige generasjoners forståelse av okkupasjonshistorien jf. Kulturminnestrategiens pkt. **3.0**. *I Bergen kommune skal forvaltning av kulturminner baseres på kunnskap og forståelse, og underpunktene 3.1.: Kartlegge og identifisere kulturminner tidlig i plan- og byggesaksprosesser, og legge kunnskapen til grunn for planlegging og beslutning. 5.5: Dette gjør vi ved å kartlegge og identifisere kulturminner tidlig i plan- og byggeprosesser, og legge kunnskapen til grunn for planlegging og beslutning.*

§ 35.5 Hensynssoverbevaring av kulturmiljø (570) i Fyllingsdalen: (Kommuneplanens arealdel, 2018, Bergen kommune)

Kulturmiljø og historisk bebyggelse skal sikres og ivaretas. De karakteristiske trekkene ved bebyggelse, bebyggelsesstruktur og kulturlandskap definerer områder og gir det særpreget. Det skal derfor tas spesielle hensyn til dette ved søknad om tiltak og endret arealbruk.

Utfyllende retningslinjer til de enkelte hensynssonene fremgår av «Utfyllende informasjon til hensynssoner for bevaring av kulturmiljø», vedlegg 4 til KPA2018

Kråkenes (KPA 2018, Kråkenes, 12) Enhetlig boligområde som viser arkitekt Frederik Konow Lunds arkitektur i sammenheng og utvikling. Bebyggelsen har høy arkitektonisk verdi og viser samspill mellom bygningers form, materialbruk og landskap. Området er av nasjonal interesse. Eksisterende bygninger, med fasader, materialbruk, farger, volum og hage må bevares. Nye tiltak skal utformes med god terrengtilpasning i samspill med de bygde og naturgitte omgivelser karakter. Materialbruk i området skal videreføres.

Historiske ferdssåre (KPA 2018, Historiske ferdssåre, 26)

Fast postgang i Norge kom i gang i 1647. Byen fikk først postgang mot Oslo (Christiania). I 1648 kom det også en kongelig forordning om skyssferd til på land og sjø, den omfattet også gjestgiver-stedene langs ferdssårene. Snart ble det også etablert postruter fra Bergen til både Stavanger og Trondheim. De ulike generasjonene av postveitraséene er i stor grad angitt som hensynssoner i kommuneplanens arealdel, også der opprinnelig veifar er. Strukturer som forstøtningsmurer, stabbestein, kulverter og broer er viktige historiefortellende spor etter ferdssåren som bør ivaretas og bevares.

Postveiene er kulturminner av nasjonal verdi/betydning, de er del av den første generasjonen av offentlig vegnett som har bundet landet sammen. Hensynssonen skal oppfattes som et varsel om at det er behov for nærmere undersøkelser, som grunnlag for å vurdere et tiltaks innvirkning på kulturminneverdiene.

Statens vegvesen skal høres i saker som angår postveiene.

Nasjonale interesser i by, NBI-register NBI-registeret er en liste over kulturmiljøer i byer og tettsteder i Norge som har nasjonal interesse. Stor aktivitet og utbyggingspress gjør at kulturmiljøene i mange byer er ekstra utsatt for endringer og ødeleggelse. Det vil være et visst handlingsrom for endring og utvikling innenfor NBI-områdene, forutsatt at kvalitetene i disse blir ivaretatt.

Utfyllende informasjon om NBI-områdene: <http://riksantikvaren.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=43a25b7d4d474f36ade60f9a69e620f0>